

Віталій Андрейко,

кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Статтю присвячено дослідженню основних принципів діяльності, розвитку туристичної галузі та туристичної інфраструктури, організації взаємодії між органами державної влади і громадськістю, які в сучасних умовах створюють основу для активізації транскордонного співробітництва (далі – ТКС) як одного з інструментів розвитку громад і регіонів України з країнами Карпатського регіону.

Наголошено на значенні Карпатського євро регіону як однієї з перших транскордонних організацій, створеної на території України. Володіючи значним природним, рекреаційним та історико-культурним потенціалом, туризм виходить на одне з перших місць у співпраці країн.

Також відзначено, що розвиток транскордонного, а також міжрегіонального туристичного співробітництва на західному кордоні України доречно розглядати як один з рушійних факторів подальшої імплементації Угоди про асоціацію України з ЄС та її практичної реалізації. Така співпраця сприятиме посиленню позитивного ефекту від євроінтеграції та розширенню кола її стейкхолдерів.

Окремо варто підкреслити, що актуальність дослідження зазначених процесів посилюється також з огляду на російську агресію проти України – транскордонні можливості інших регіонів нашої держави обмежені поточним станом зовнішньополітичних відносин, наслідком чого стало припинення діяльності та занепад низки євро регіонів, де представлені східноукраїнські області, та неможливість використання останніми ТКС як інструменту регіонального розвитку.

Обґрунтовано, що туристична діяльність є потужним генератором зростання економіки, зайнятості та надходжень до державного бюджету. В умовах тривалого економічного спаду та скорочення доходів громадян в Україні туристична сфера заслуговує на особливу увагу. Сподівання на відновлювальну для місцевої економіки функцію туризму посилюються з огляду на процеси децентралізації влади та посилення ролі територіальних громад.

У статті проаналізовано основні тези Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки», де відзначено, що розвиток транскордонного співробітництва є важливим об'єктом сучасної регіональної політики та пріоритетом Політики сусідства Європейського Союзу.

Ключові слова: туристична галузь, туризм, транскордонне співробітництво, європейська та євроатлантична інтеграція, Карпатський регіон, Україна, країни Центральної та Східної Європи,

The article is devoted to studying the key principles of activity, development of the tourism industry and tourism infrastructure, and organisation of interaction between public authorities and the public, which in modern conditions create a basis for intensifying cross-border cooperation (further - CBC) as one of the tools to promote cooperation between communities and regions of Ukraine with the countries in the Carpathian region.

The paper reveals the issue of the Carpathian Euroregion as one of the first cross-border organizations established on the territory of Ukraine. Due to Ukraine's significant natural, recreational, historical, and cultural potential, tourism occupies one of the first places in its cooperation among countries.

It is also noted that the development of cross-border and interregional tourism cooperation on the western border of Ukraine should be considered as one of the drivers of further implementation of the EU-Ukraine Association Agreement and its practical accomplishment. Such cooperation will help strengthen the positive effect of European integration and expand the circle of its stakeholders.

It should be specially emphasized that the relevance of studying these processes is growing in view of the current Russian aggression against Ukraine - cross-border opportunities in other regions of our country are restricted by the current state of foreign relations, resulting in operational shutdowns and the decline of a number of Euroregions, where the eastern Ukrainian regions are represented, which fail to apply CBC as a tool for regional development.

It is maintained that tourism is considered a powerful generator of economic growth, employment and state budget revenues. Under conditions of long economic recession and reduction of citizens' incomes in Ukraine, the tourist sphere deserves special attention. Hopes for a restorative function of tourism for the local economy are growing in view of the processes of power decentralization and strengthening the role of local communities.

The author also analyses the main theses of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the State Program for Cross-Border Cooperation for 2021-2027", which noted that the development of cross-border cooperation is an important object of contemporary regional policy and priority of the European neighbourhood policy.

Key words: tourism industry, tourism, cross-border cooperation, European and Euro-Atlantic integration, Carpathian region, Ukraine, Central and Eastern European countries.

Постановка проблеми. Для значної частини прикордонних регіонів України, як і для частини сусідніх регіонів країн Європейського Союзу, характерні депресивність та наявність структурних деформацій, що становлять стримуючий фактор їх соціально-економічного розвитку: міжрегіональні (внутрішньорегіональні) диспропорції, низький рівень розвитку інфраструктури та транспортної доступності регіону Українських Карпат. Саме тому відразу після здобуття незалежності Україна почала проводити політику, спрямовану на поглиблення співробітництва між прикордонними територіями.

Одним із напрямів такої політики стало створення єврорегіонів, першим з яких був Карпатський єврорегіон, а розвиток туристичної галузі можна вважати потужним генератором зростання економіки, зайнятості та надходжень до державного бюджету. В умовах тривалого економічного спаду та скорочення доходів громадян в Україні туристична сфера як одна з форм ТКС заслуговує на особливу увагу. Сподівання на відновлювальну для місцевої економіки функцію туризму посилюються з огляду на процеси децентралізації влади та посилення ролі територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням реалізації туристичної політики присвячено праці провідних українських та закордонних вчених. Зокрема дослідження тенденцій та закономірностей у цьому складному процесі висвітлено в роботах Н.Антонюк, М.Біль, А.Голікова, І.Зінька, О.Любіцевої, М.Мальської, І.Писаревського, А.Парфіненка. У цій статті використано теоретичні розробки О.Любіцевої, О.Бейдика, О.Малиновської, В.Квартального, Н.Мироненка та ін.

Мета статті - дослідити сучасний стан туристичної галузі як однієї з форм транскордонного співробітництва країн Карпатського регіону у взаємозв'язку з основними природними, історико-культурними та геополітичними чинниками впливу на неї.

Результати дослідження. Так склалося історично, що Карпатські гори територіально знаходяться у кількох європейських державах, у тому числі і в Україні. Дослідження туристичного потенціалу Карпатських гір у цих країнах дозволить визначити можливості рекреаційних ресурсів у туристичній сфері як складових транскордонного співробітництва та перейняти успішний досвід країн Карпатського регіону для поліпшення туристичної інфраструктури нашої частини Карпат [1].

Зважаючи на значну роль індустрії туризму у формуванні валового національного продукту країни, вітчизняна політика стимулювання і розвитку галузі в умовах децентралізації влади та розбудови територіальних громад потребує

суттєвого вдосконалення. Однак через значний спад національної економіки та скорочення доходів громадян спроможність внутрішнього туризму здійснювати позитивний економічний вплив є вкрай обмеженою. Тому потенціал туристичної індустрії для відновлення економіки та диверсифікації джерел доходів населення переоцінювати не варто [16, 237-239].

Соціальна згуртованість, розвиток господарства, інфраструктури та логістики, екологічна безпека та ефективний захист довкілля на прикордонних територіях слугують «іміджевими показниками».

З одного боку, прикордонний регіон виконує функцію «візитної картки» країни – певного носія інформації про країну, її поточний рівень розвитку та успішності внутрішньої політики. Це впливає на характер транскордонної співпраці, розвиток туризму, інвестиційну привабливість та міждержавні відносини. З іншого боку, суттєвий дисбаланс у розвитку між прикордонням та географічно близькими регіонами інших країн може провокувати не тільки соціально-економічні наслідки (наприклад, критичний рівень відтоку робочої сили), а й політичну нестабільність.

Згадані проблеми у розвитку прикордонних територій, окрім свого негативного ефекту, мають певну позитивну функцію – вони демонструють, на яких саме проблемних ділянках доречно активізувати спільні зусилля регіонів-партнерів по ТКС (активізація торгівлі, інвестиційної активності, екологічна безпека, взаємодія у межах науки та інновацій тощо). Організаційні форми ТКС у цьому разі доречно розглядати як сполучні ланки у процесі вирішення спільних проблем та взаємовигідної співпраці [16, 240-246].

Найпоширенішою організаційною формою ТКС є єврорегіон, який передбачає кооперацію між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами державної влади двох і більше країн, що мають спільний кордон, відповідно до двосторонніх або багатосторонніх угод [17].

Саме 14 лютого 1993 р. підписанням у м. Дебрецен (Угорщина) міністрами закордонних справ України, Польщі та Угорщини Декларації про співробітництво населення, яке проживає в Карпатському регіоні, закладено основу Карпатського єврорегіону. У 1997 р. до договору приєдналася Румунія, а в 1999 р. – Словаччина. До складу єврорегіону увійшли прикордонні території України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії. Загальна площа – 151 693 кв. км. та населення майже 16 млн. осіб (для порівняння: на момент створення єврорегіону ці показники становили 53 200 кв. км. та 5 млн. осіб відповідно).

Українська частина Карпатського єврорегіону нині становить близько 56,6 тис. кв. км., а саме: Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську та Чернівецьку області з населенням майже 6,1 млн. осіб. Організаційна структура Асоціації: Рада, Міжнародний секретаріат, постійні національні представництва, робочі комісії.

Оскільки Карпатський єврорегіон займався винятково розвитком співробітництва між органами влади, постала потреба у створенні координаційної структури, яка б сприяла налагодженню зв'язків між пересічними громадянами, неурядовим сектором. Саме тому у 1994 р. було створено Фонд розвитку Карпатського єврорегіону за моделлю громадської фундації, поширеної в США [7].

Українські Карпати – це чудове місце для відпочинку. Розвиток різних видів туризму в регіоні, зокрема пішохідного, водного, зеленого, лікувально-оздоровчого, велотуризму та ін., дозволяє значно збільшити дохід у рекреаційній сфері [10].

Найкращим і найпоказовішим зразком підвищення рівня конкурентності територій шляхом співпраці може слугувати співпраця у рамках Альпійського простору між гірськими регіонами Австрії, Франції, Німеччини, Італії, Ліхтенштейну, Словенії та Швейцарії. У рамках цього простору ЄС свого часу реалізував окрему Альпійську програму, що називалася «Альпійська просторова програма 2007–2013» і була частиною Європейської територіальної співпраці. Поряд із тринадцятьма іншими програмами вона сприяла транснаціональній співпраці європейських регіонів.

Загальною метою програми було зростання конкурентоспроможності та привабливості території, на якій здійснюється співпраця, шляхом сталого розвитку. Програма підтримувала транскордонні національні проекти на території Альп, що сприяли територіальному розвитку та розмиванню національних кордонів. На фінансову перспективу Європейська Комісія передбачила кошти у розмірі 130 млн. євро, які мали на меті досягнення таких пріоритетів: конкурентоспроможність і привабливість; доступ та зв'язок; екологія та запобігання ризикам [6].

Пріоритети Альпійської просторової програми були співзвучними із цілями Лісабонської та Гетеборзької стратегій. Головними результатами програми стало зростання рівня зайнятості населення Альпійського регіону та сталий розвиток, а також застосування інноваційних підходів до розв'язання проблем розвитку цього регіону. Передумовою до створення Альпійського простору та фінансування його розвитку Європейським Союзом стало прийняття Альпійської конвенції [2].

Щодо реалізації єврорегіональної співпраці в рамках Карпатського регіону, то передбачалося, що діяльність Асоціації буде спрямована на організацію та координацію діяльності з підтримки економічного, наукового, екологічного, культурного та освітнього співробітництва між її членами; розробку окремих проектів з прикордонного співробітництва між її членами у сфері спільних інтересів; сприяння контактам між населенням регіонів-членів Асоціації, зокрема контактам між експертами в різних галузях; підтримку добросусідських стосунків між її членами; підтримку регіонального розвитку всіх членів Асоціації; визначення потенційних напрямів для їх багатостороннього прикордонного співробітництва [4].

Території, що належать до Карпатського єврорегіону, незважаючи на те, що розташовані по обидва боки кордону Європейського Союзу, наразі ще залиша-

ються периферією у власних країнах як із соціального, так і з економічного погляду. Більшість із них страждає від проблем, пов'язаних із навколишнім середовищем, невідповідною інфраструктурою, безробіттям, економічним співробітництвом, неоднаковою доступністю до різноманітних фондів ЄС [8].

Існування асоціативного транскордонного об'єднання місцевих та регіональних громад, інтереси яких представляють органи державної влади та місцевого самоврядування, надавало можливості спільного використання енергетичних ресурсів; вироблення спільної політики щодо охорони довкілля; збільшення притоку іноземного капіталу; вироблення програм регіонального розвитку; виробництва конкурентоспроможної продукції, сприяння практичному запровадженню місцевих ініціатив; розвитку транспортного зв'язку на території євро регіону, подолання проблеми недостатньо розвинутої інфраструктури; розвитку сучасної економічної структури регіону; гармонійного розвитку людського капіталу; розвитку системи охорони здоров'я, соціального та культурного захисту; різнобічного розвитку туризму; зміцнення європейського та атлантичного співробітництва [3, 8].

Проте через відсутність стратегічного бачення перспектив розвитку Карпатського євро регіону, дзеркальних виконавчих структур у кожній з країн-членів протягом майже 30 років його існування не було використано більшої частини можливостей, що виникли після його інституалізації у 1993 р., та тих фінансових можливостей, які передбачаються Європейським Союзом для сприяння розвитку транскордонній співпраці.

Очевидно, що головним чинником функціонування транскордонної співпраці є фінансування транскордонних проєктів та програм. Це, власне, і зумовило доцільність створення євро регіонів, тобто структур, які забезпечують управління та фінансування транскордонної співпраці. Завдяки тому, що в країнах Європи існує повноцінне місцеве самоврядування з власним фінансуванням і виконавчим інструментом, вони змогли використати фінансовий інструмент євро регіонів для підвищення рівня свого соціально-економічного розвитку [18, 526-527].

Європейський Союз виділяє мільярди євро для розвитку євро регіонів. Гранти від кількох десятків тисяч до сотень мільйонів євро спрямовуються для облаштування інфраструктури, шляхів, електропостачання, підтримки міжлюдських контактів тощо. Основними джерелами фінансування є кошти структурних фондів та ініціатив ЄС. На жаль, Карпатський євро регіон як цілісна структура не використовував сповна можливості Європейського Союзу для розвитку співпраці в його рамках.

Але, попри ці негативні моменти, унікальне фізичне та політико-географічне розташування Карпатського регіону створює об'єктивні підстави для координації зусиль різних країн та регіонів щодо поліпшення туристичного та рекреаційного потенціалу обслуговування власного населення та зростаючих потоків іноземних туристів [11].

Природною базою розвитку туристичної галузі є понад 800 джерел і свердловин лікувальних мінеральних та термальних вод, розвідані і затверджені запаси яких достатні для оздоровлення більше 7 млн. чоловік у рік [5]. Потрібно відзначити, що природні рекреаційні ресурси регіону використовуються недостатньо і далеко не повністю задовольняють реальні потреби населення. Карпатський регіон має потужний потенціал для розвитку різноманітних видів туристичної діяльності. Мальовничі ландшафти, рельєф, кліматичні умови створюють надзвичайно сприятливий фон для короткотривалого відпочинку. Карпати – єдиний регіон держав, умови якого придатні для розвитку гірськолижного спорту на рівні світових стандартів та мають високий потенціал рекреаційної місткості території [9].

Для збереження та подальшого розвитку туристичної галузі Карпатського регіону необхідно розробити і продумати концепцію створення цілісної і взаємопов'язаної туристично-рекреаційної системи, до складу якої повинні бути включені туристичні комплекси великих міст та групових сільських і невеликих міських поселень прикордонних територій, туристично-рекреаційні комплекси регіонального, загальнодержавного та міждержавного значення (областей в Україні, повітів у Румунії, воєводств у Польщі, країв у Словаччині та медьйо в Угорщині).

Створення об'єднаної рекреаційно-туристичної системи в рамках Карпатського регіону значно понизить рівень бар'єрів національних кордонів, дозволить створити об'єднану базу даних про потенціал та інфраструктурне забезпечення розвитку туристичної галузі, забезпечить уніфікацію стандартів якості туристично-рекреаційного обслуговування, поліпшить підготовку відповідних кадрів, обмін досвідом та полегшить управління цією галуззю, сприятиме ліквідації конфліктних ситуацій, у тому числі у сфері політичного діалогу, дозволить скоординувати перспективні плани розвитку туризму, зокрема можливості формування транскордонних кластерів туристично-рекреаційного призначення, забезпечить утвердження на практиці еколого-економічних принципів господарювання. До розвитку туризму та рекреації у Карпатському регіоні також слід підключити регіональні і загальнодержавні туристичні фірми до активного співробітництва з європейськими тур-операторами [12].

Серед програм та проєктів, фінансованих Карпатським фондом, які безпосередньо стосуються розвитку туризму, можна назвати такі:

- «Підтримка місцевого розвитку та туризму в Карпатському регіоні» – проєкт, фінансований у рамках програми TACIS (1,5 млн. євро), який протягом двох років реалізувався на території Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей України і був передусім спрямований на підтримку розвитку сільського та зеленого туризму в Карпатському регіоні України;
- «Вдосконалення транскордонної системи охорони природи у Верховині, Україна». Основними завданнями цього проєкту було вдосконалення сис-

- теми охорони природи у Карпатах, приведення її у відповідність із принципами Конвенції про біологічну різноманітність, Пан'європейської стратегії про біологічну та ландшафтну різноманітність; Бернської конвенції та забезпечення підтримки стійкого розвитку туризму в поєднанні з місцевими культурними традиціями шляхом впровадження пілотних проєктів, відкриття інформаційно-екологічних центрів у м. Івано-Франківську та м. Яремче;
- «Завітай та подивись: підтримка промоції та маркетингу агротуризму та екологічного землеробства на Українських Східних Карпатах» та «Промоція та розвиток агротуризму й екологічного землеробства на території Українських Східних Карпат і Молдови» – це проєкти, які фінансувалися в рамках програми «Polska Romos» міністерства закордонних справ Республіки Польща. Перший проєкт було представлено на міжнародному заході – Днях добросусідства України та Польщі у с. Кострино Великоберезнянського району Закарпатської області. Реалізаторами другого проєкту стали з польської сторони – Товариство «В-4» (м. Жешув), з української – Міжнародна асоціація інституцій регіонального розвитку «МАІРР» (м. Ужгород), з молдовської – «Centrul Moldo-Polonez deSustinere a Antreprenoriatului» (м. Балті).

У рамках проєкту для представників з України було проведено ряд теоретичних занять, присвячених таким темам: «Побудова та розвиток партнерства між гміною та регіоном у розвитку агротуризму», «Агротуризм та екологічне землеробство як елемент регіонального та місцевого розвитку», «Маркетинг і промоція агротуризму та екологічного землеробства», «Місцева культурна спадщина – елемент промоції регіону» [13].

У рамках програми Фонду розвитку Карпатського єврорегіону було реалізовано ряд проєктів за участю обласних установ і організацій: «Збір та поширення інформації і досвіду у сфері зеленого туризму» (Спілка сприяння зеленому туризму, м. Івано-Франківськ), «Маркування туристичних маршрутів, публікація буклетів та проведення семінарів» (Громадська екологічна організація «Екоплай», м. Яремче), «Проведення міжнародного туристичного ярмарку» (Регіональний фонд розвитку туризму та рекреації, м. Ужгород), «Збір та поширення інформації про можливості розвитку сільського туризму в регіоні Карпат» (Асоціація розвитку сільського зеленого туризму, м. Івано-Франківськ) [10].

Здійснивши аналіз Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки, можна констатувати, що зміцнення добросусідських відносин та поглиблення транскордонного співробітництва є особливо актуальними для України в умовах поточних викликів і зовнішніх загроз, з урахуванням європейського вектору розвитку нашої держави.

Транскордонне співробітництво залишається одним з ефективних інструментів поглиблення взаємодії його суб'єктів та учасників для спільного виконання за-

вдань щодо місцевого та регіонального розвитку, підтримки економічного зростання, стимулювання і впровадження інновацій, що сприяє прискоренню процесів наближення рівня життя населення регіонів України до середньоєвропейського рівня та здійсненню євроінтеграційних заходів на регіональному рівні [15].

Найсерйознішим викликом та перепорою для транскордонного співробітництва України на її східному та південному державному кордоні залишається збройна агресія Росії проти України та анексія РФ Автономної Республіки Крим, що унеможлиблює реалізацію транскордонного співробітництва України з цією державою, адже окуповано 17 тис. кв. кілометрів Донецької і Луганської областей, разом з територією Автономної Республіки Крим – 43,7 тис. кв. кілометрів, або 7,2 відсотка території України, на якій проживало близько 13 відсотків населення України (2 млн. осіб в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі і близько 4 млн. осіб на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей) та формувалося 13,7 відсотка валового внутрішнього продукту (у 2013 році) [14].

При цьому дедалі більш актуальними стають питання активізації міжрегіонального співробітництва східних регіонів України з регіонами держав – членів Європейського Союзу. Загалом відзначено, що Програма розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки спрямована на забезпечення консолідації зусиль і концентрації ресурсів суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва для сприяння збалансованому соціально-економічному розвитку регіонів України та підвищенню рівня їх конкурентоспроможності і розвитку туристичної галузі та туристично-рекреаційного потенціалу загалом [15].

Висновки і перспективи подальших досліджень

Отже, Карпатський євро регіон є першим транскордонним євро регіоном, створеним на території України, який співпрацює із Польщею, Угорщиною Словаччиною та Румунією. Одним із головних сфер співпраці залишається туризм, який активно розвивається, спираючись на наявні туристично-рекреаційні ресурси.

У середньостроковій перспективі цілями, виконання яких забезпечуватиме реалізацію головної цілі, є, по-перше, створення у рамках Карпатського євро регіону професійної структури співпраці, що базуватиметься на національних об'єднаннях органів місцевого самоврядування; по-друге, забезпечення для цієї структури таких інституційних та процедурних розв'язань, які гарантуватимуть реальну координацію діяльності і забезпечать здатність організацій до управління важливими завданнями від імені ЄС.

Черговою визначальною середньостроковою метою є підготовка спільної Стратегії розвитку Карпатського євро регіону, яка визначить його стратегічні напрями розвитку, пріоритети та заходи, а перш за все слугуватиме підставою для синхронізації підготовки національних та регіональних програм, і в першу чергу

Карпатської програми. Реалізація зазначених вище ініціатив дозволить: сформувати бренд «Карпати» на регіональному, національному та європейському ринках, а також сприятиме сприйняттю Карпат як цілісної економічної, екологічної та гуманітарної системи. З іншого боку, залучення національних та європейських фінансових ресурсів для розвитку Карпатського регіону, безумовно, сприятиме зростанню його конкурентоспроможності.

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток туристичної галузі як складової частини транскордонної співпраці в рамках досліджуваного регіону має привести до зростання конкурентоспроможності регіону Карпат, що, у свою чергу, залежатиме від ефективного єврорегіонального співробітництва в його рамках, яке, власне, і сприятиме залученню внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Carpathian Euroregion [Electronic resource]: History. Mode of access: <http://www.tradecarp.com/index.php?:17:en:History>.
2. Convention on the protection of the Alps (Alpine Convention) / Official Journal of the European Communities (translation). Brussels, December, 1991.
3. Suli-Zakar Istvan. Strategic Development Programme for the Carpathian Euroregion Interregional Association. Nyiregyhaza, 2004. P.8.
4. The Carpathan Euroregion Project: Institute for East-West Studies. — Atlanta–Bardejov–Debrecen–Krosno–Lviv–Uzhgorod, 1994. P.9.
5. Види туризму [Електронний ресурс]. URL: http://www.fenestra.ua/category_21/item_1032/subitem_36.html
6. Горбовий В. Підвищення конкурентоспроможності гірських територій як передумова сталого розвитку Карпат [Електронний ресурс]. URL: http://re.gov.ua/re200904/re200904_054_GorbovyVI.pdf
7. Єврорегіон Карпати-Україна [Електронний ресурс]: Статут Міжрегіональної організації “Карпатський єврорегіон”. URL: <http://euroregionkarpaty.com.ua/karpaty/2010-03-20-22-56-53/2010-03-21-01-00-05.html>
8. Єврорегіон Карпати-Україна. 10 років спільно для розвитку Карпат. Звіт про діяльність за 2008-2017 роки [Електронний ресурс]. URL: <https://ekarpaty.com/wp-content/uploads/2020/09/zvit-2017-1.pdf>
9. Зінько І. Проблеми та перспективи формування Карпатської міждержавної туристично-рекреаційної системи [Електронний ресурс]. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/08/VLNU_Mv_2012_292__10.pdf
10. Карпатський єврорегіон [Електронний ресурс]: Українська частина. – URL: <http://www.lnu.edu.ua/rasd/uk/zagalna/index.html>.
11. Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми / Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова. К., 2008. 154 с.
12. Кузняр М. Туризм як форма транскордонного співробітництва Карпатського єврорегіону [Електронний ресурс]. URL: https://eprints.oa.edu.ua/2358/1/Kuzniar_NZ_stud_Vyp-3_turyzm.pdf
13. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. Львів: ІРД НАН України, 2003. 222 с.

14. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід : монографія / кол. авт., за ред. А. Ю. Парфінєнка. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. –280с.
15. Постанова КМУ від 14 квітня 2021 р. № 408 «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021—2027 роки» [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-rozvitku-transkor-donnogo-s140421>
16. Льбіна М. Прогноз розвитку сфери туризму в умовах економічного спаду // Економіка природокористування і охорони довкілля: зб.наук.пр. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2016. С. 237-246.
17. Транскордонне співробітництво як інструмент місцевого та регіонального розвитку: аналіт. доп. / [Химинець В. В., Головка А. А., Мірус О. І.]. Київ : НІСД, 2021. 47 с. [Електронний ресурс]. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_13_2021.pdf
18. Філіповська О. Світовий досвід фінансування транскордонного співробітництва та транскордонних проєктів // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Класери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів. 2008. Вип. 3(71). С. 526–527.

REFERENCES

1. Carpathian Euroregion [Electronic resource]: History. Mode of access: <http://www.tradecarp.com/index.php?:17:en:History> [in English].
2. Convention on the protection of the Alps (Alpine Convention) / Official Journal of the European Communities (translation). Brussels, December, 1991 [in English].
3. Suli-Zakar Istvan. Strategic Development Programme for the Carpathian Euroregion Interregional Association. Nyiregyhaza, 2004. P.8 [in English].
4. The Carpathan Euroregion Project: Institute for East-West Studies. — Atlanta–Bardejov–Debreceń–Krosno–Lviv–Uzhgorod, 1994. P.9. [in English].
5. Vydny turyzma [Types of tourism]. www.fenestra.ua. Retrieved from http://www.fenestra.ua/category_21/item_1032/subitem_36.html [in Ukrainian].
6. Horbovy V. Pidvyshchennya konkurentospromozhnosti hirs'kykh terytoriy yak peredumova staloho rozvytku Karpat [Gorbovy V. Increasing the competitiveness of mountain areas as a prerequisite for sustainable development of the Carpathians]. re.gov.ua. Retrieved from http://re.gov.ua/re200904/re200904_054_GorbovyVI.pdf [in Ukrainian].
7. Yevrorehion Karpaty-Ukrayina : Statut Mizhrehional'noyi orhanizatsiyi “Karpat-s'kyu yevrorehion” [Euroregion of the Carpathians-Ukraine : Charter of the Interregional Organization “Carpathian Euroregion”]. euroregionkarpaty.com.ua. Retrieved from <http://euroregionkarpaty.com.ua/karpaty/2010-03-20-22-56-53/2010-03-21-01-00-05.html> [in Ukrainian].
8. Yevrorehion Karpaty-Ukrayina. 10 rokiv spil'no dlya rozvytku Karpat. Zvt pro diyal'nist' za 2008-2017 roky [Carpathian-Ukraine Euroregion. 10 years together for the development of the Carpathians. Report on activities for 2008-2017]. ekarpaty.com. Retrieved from <https://ekarpaty.com/wp-content/uploads/2020/09/zvit-2017-1.pdf> [in Ukrainian].
9. Zin'ko, I. Problemy ta perspektyvy formuvannya Karpat-s'koyi mizhderzhavnoyi turystychno-rekreatsiyanoi systemy [Zinko I. Problems and prospects of formation of the Carpathian interstate tourist and recreational system]. intrel.lnu.edu.ua. Retrieved from https://intrel.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/08/VLNU_Mv_2012_292__10.pdf [in Ukrainian].
10. Karpat-s'kyu Yevrorehion : Ukrayins'ka chastyna [Carpathian Euroregion: Ukrainian part]. www.lnu.edu.ua. Retrieved from <http://www.lnu.edu.ua/rasd/uk/zagalna/index.html>. [in Ukrainian].

11. *Konkurentospromozhnist' rehioniv Ukrayiny: stan i problemy [Competitiveness of the regions of Ukraine: state and problems]*. Kyiv: Ukrayins'kyy tsentr ekonomichnykh i politychnykh doslidzhen' im. O. Razumkova [in Ukrainian].
12. Kuznyar, M. Turyzm yak forma transkordonnoho spivrobitnytstva Karpat's'koho yevrorehionu [Kuznyar M. Tourism as a form of cross-border cooperation of the Carpathian Euroregion]. *eprints.oa.edu.ua*. Retrieved from https://eprints.oa.edu.ua/2358/1/Kuzniar_NZ_stud_Vyp-3_turyzm.pdf [in Ukrainian].
13. Mikula, N. (2003). *Yevrorehiony: dosvid ta perspektyvy [Euroregions: experience and prospects]*. L'viv : IRD NAN Ukrayiny [in Ukrainian].
14. Parfinenko A. YU., (2013). *Osoblyvosti formuvannya ta realizatsiyi turystychnoyi polityky derzhavy: mizhnarodnyy, natsional'nyy, rehional'nyy dosvid [Features of formation and implementation of tourism policy of the state: international, national, regional experience]*. KHARKIV. : KHNU imeni V. N. Karazina [in Ukrainian].
15. Postanova KMU vid 14 kvitnya 2021 r. № 408 «Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi prohramy rozvytku transkordonnoho spivrobitnytstva na 2021—2027 roky» [Resolution of the Cabinet of Ministers of April 14, 2021 № 408 “On approval of the State program for the development of cross-border cooperation for 2021-2027”]. *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-rozvitku-transkordonnogo-s140421> [in Ukrainian].
16. Il'yina, M.(2016). Prohnoz rozvytku sfery turyzmu v umovakh ekonomichnoho spadu [Forecast of tourism in the economic downturn]. *Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorony dovkillya - Economics of nature and environmental protection. KYIV: DU IEPSR NAN Ukrayiny, 237-246* [in Ukrainian].
17. Khymynets', V. V., Holovka, A. A., Mirus, O. I. (2021). *Transkordonne spivrobitnytstvo yak instrument mistsevoho ta rehional'noho rozvytku [Cross-border cooperation as a tool for local and regional development]*. Kyiv : NISD,47 [in Ukrainian].
18. Filipovs'ka, O. (2008). Svitovyy dosvid finansuvannya transkordonnoho spivrobitnytstva ta transkordonnykh proektiv [World experience of financing cross-border cooperation and cross-border projects]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny. Klasteri ta konkurentospromozhnist' prykordonnykh rehioniv - Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. Clusters and competitiveness of border regions, 3 (71). 526–527* [in Ukrainian].